

Riktlinjer för handläggning vid våld i nära relation

Fastställda av socialnämnden 2015-09-23

tyresö kommun

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
2	Syfte och mål	4
2.1	Syfte.....	4
2.2	Målgrupp	4
3	Lagar och föreskrifter m.m.....	5
4	Organisation och samverkan.....	6
4.1	Ansvarsfördelning.....	6
4.2	Personalens kompetens.....	7
4.3	Handledning.....	7
4.4	Metoder.....	8
4.5	Samverkan	8
5	Våldets uttryck	8
6	Vuxna som utsätts för våld i nära relation	9
6.1	Faktorer att ta hänsyn till i arbetet med våld i nära relation	9
6.2	Allmän rådgivning och information.....	10
6.3	Utredning.....	10
6.4	Bemötande	11
6.5	Insatser.....	12
6.6	Boende	12
6.7	Ekonomiskt bistånd.....	13
6.8	Behov av tolk.....	13
6.9	Nyanlända personer	14
6.10	Två årsregeln.....	14
6.11	Särskilt utsatta grupper	14
6.12	Hedersrelaterat våld	15
7	Barn och unga som utsätts för våld.....	15
7.1	Socialstyrelsens föreskrifter	15

7.2	Barnperspektiv.....	15
7.3	Faktorer att ta hänsyn till i arbetet med våld i nära relation	16
7.4	Utredning.....	17
7.5	Bemötande	18
7.6	Insatser.....	18
7.7	Barn på skyddat boende.....	19
7.8	Insatser när vårdnadshavare inte är överens	19
7.9	Våld som bakgrund till vårdnadskonflikt	19
8	Insatser till våldsutövare	20
8.1	Bemötande	20
8.2	Insatser.....	20
9	Skydd och säkerhet	20
9.1	Hantering av akter och skyddade personuppgifter	21
9.2	Sekretessmarkering.....	21
9.3	Kvarskrivning	21
9.4	Fingerade personuppgifter.....	21
9.5	Utredningar när någon av föräldrarna har skyddade personuppgifter 22	
9.5.1	Vårdnads-boende-och umgängesutredningar.....	22
9.5.2	Barnavårdsutredning	22
9.6	Sekretessbeläggning av barns eller ungas vistelseadress.....	22
9.7	Posthantering.....	22
9.8	Besök på förvaltningen.....	22
9.9	Samverkan vid akut skyddsbehov.....	23
9.10	Rättsväsendet	23

1 Inledning

Riktlinjerna för handläggning av ärenden gällande våld i nära relation fastställs av socialnämnden och är ett styrdokument som riktar sig främst till handläggare inom socialförvaltningen. Syftet med riktlinjerna är att de ska ge en så bra vägledning som möjligt i handläggarnas arbete med en rättssäker utredning, behovsbedömning och beslutsfattande så att de som är utsatta för våld i nära relation ska få sitt behov av skydd och stöd tillgodosedda.

Riktlinjerna utgår från gällande föreskrifter och allmänna råd och möter lagstiftningens ökade krav och förhållningssätt avseende handläggning av ärenden där det förekommer våld. De utgår också från ett barnperspektiv.

För arbetet mot våld i nära relationer finns även en handlingsplan som är socialnämndens styrdokument. Det finns en samverkansplan och det ska även finnas lokala rutiner som är enheternas arbetsdokument.

2 Syfte och mål

2.1 Syfte

Riktlinjerna syftar till att:

- ge vägledning i hur utredning, dokumentation och uppföljning av insatser för våldsutsatta och våldsutövare ska ske
- vuxna som är eller varit utsatta för våld i nära relation ska få sitt behov av skydd och stöd samt sina rättigheter tillgodosedda
- barn och ungdomar som är eller har varit utsatta för, eller som har bevittnat våld i nära relation ska få sitt behov av skydd och stöd samt sina rättigheter tillgodosedda
- den våldsutsattas egna resurser ska stärkas och utvecklas så att denna kan leva ett liv utan våld
- den som har utövat våld ska få stöd i att ta ansvar för sitt våldsutövande
- arbeta för att våldet ska upphöra

2.2 Målgrupp

Riktlinjerna avser insatser till:

- vuxna som är eller varit utsatta för våld i nära relation
- barn och ungdomar som är eller har varit utsatta för våld i nära relation eller som har bevittnat våld i nära relation
- våldsutövare i nära relation

Att ett barn eller en ungdom *bevittnat våld* i nära relation innebär att denne har sett, hört eller varit medveten om våld mellan personer som barnet har nära relationer till.

Begreppet *närstående* är könsneutralt och syftar på varje person som den utsatta i det enskilda fallet bedöms ha en nära och förtroendefull relation till. Det kan därmed ibland inbegripa en vidare krets än den närmaste familjen, en partner eller före detta partner, framförallt när det gäller barn och unga.

Med *barn och ungdom* avses personer under 18 år.

3 Lagar och föreskrifter m.m.

Rådande lagar och föreskrifter är styrande. Handläggare för ärenden som gäller enskilda inom nämndens område ska hålla sig uppdaterade om lagar och föreskrifter inom sitt verksamhetsområde.

Kommunen har det yttersta ansvaret för att barn och vuxna som lever med våld i nära relation får det stöd och den hjälp de behöver¹. Socialtjänstens arbete avseende våld i nära relation regleras främst genom socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4). All handläggning i ärenden där det förkommer våld i nära relation ska utgå från lagstiftning, föreskrifter och Socialstyrelsens allmänna råd.

Av 5 kap. 11 § SoL framgår

Första stycket Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Andra stycket Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Tredje stycket Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver.

Fjärde stycket Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver. Lag (2012:776)².

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4) skärptes år 2014 vad gäller utredningar om barn.

Av föreskrifterna framgår även att socialnämnden ska fastställa mål för arbetet med våldsutsatta samt fastställa var i verksamheten ansvaret ligger för att utreda, fatta beslut i och följa upp ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld.

---

¹ 2 kap. 1 § SoL

² SFS 2012:776 Lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

SOSFS 2014:5 Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS gäller från 1 januari 2015. Dessa föreskrifter ska tillämpas vid dokumentation under handläggning av ärenden som gäller enskilda samt under genomförande och uppföljning av insatser.

Som komplement till föreskrifter och allmänna råd ger Socialstyrelsen ut handböcker inom olika områden.

Handboken "Våld" syftar till att ge socialtjänsten och hälso- och sjukvården vägledning inom området våld i nära relationer och tar upp lagstiftning och förarbeten samt kunskap baserad på forskning och erfarenheter från verksamheterna.

Handboken "Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten" ska underlätta tillämpningen av de lagar och regler som gäller socialnämndens handläggning av ärenden.

4 Organisation och samverkan

4.1 Ansvarsfördelning

Handläggare inom socialförvaltningens enheter ska samarbeta i ärenden som rör våld i nära relation. Arbetet ska bedrivas utifrån den enskildes perspektiv. Olika utredningar och insatser ska samordnas så att de inte motverkar varandra.

I ärenden där det förekommer våld i nära relation är arbetet organiserat enligt följande:

- Handläggare på vuxenenheten ansvarar för att utreda, bevilja samt följa upp insatser för våldsutsatta vuxna personer.
- Insatsen råd- och stöd till vuxna ges av handläggare på vuxenenheten.
- Råd- och stödinsatser till barn och ungdomar kan ges av barn- och ungdomsenheten, resursenheten eller av samarbetspartner.
- Samtal enligt Trappanmodellen³ kan ges av resursenheten eller samarbetspartner.
- Råd- och stödinsatser till våldsutövande förälder ges av resursenheten eller samarbetspartner.
- Handläggare på barn- och ungdomsenheten ansvarar för att utreda, bevilja samt följa upp insatser för barn och ungdomar som blivit utsatta för eller bevittnat våld i nära relation.
- Behov av skyddat boende utreds av vuxenenheten och beviljas av individ- och familjeomsorgens myndighetschef. Behov av skyddat boende längre än 30 dagar beslutas av socialutskottet efter utredning av försörjningsstödsenheten.

---

³ Trappan är en modell för krissamtal med barn som upplevt våld i sin familj. Den utvecklades av Rädda Barnen i slutet av 1990-talet.

Handläggare på familjerätten genomför samarbetsamtal. Familjerätten gör också vårdnads-, boende- och umgängesutredningar när det begärs av tingsrätten.

- Ansökan om ekonomiskt bistånd utreds och handläggs av försörjningsstödsenheten.

Inom socialförvaltningen finns en funktion som samordnare för våld i nära relationer. Det finns även en intern samverkansgrupp bestående av representanter från alla delar av förvaltningen.

4.2 Personalens kompetens

Personal som arbetar med handläggning och uppföljning av alla slags ärenden som gäller enskilda enligt socialtjänstlagen (2001:453) bör ha kunskap om våld och andra övergrepp av eller mot närstående samt ha förmågan att omsätta kunskaperna i det praktiska arbetet. Personalen bör dessutom ha socionomexamen (SOSFS 2014:4).

Personal som arbetar med handläggning och uppföljning av ärenden som gäller våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld bör dessutom ha kunskaper om – hur man för samtal med ett barn om våld och andra övergrepp, och – vilka konsekvenser det kan få för ett barn att utsättas för eller bevittna våld eller andra övergrepp av eller mot närstående (SOSFS 2014:4).

Handläggare ska kunna göra en initial bedömning av om det föreligger risk för våld eller hot om våld samt kunna göra en risk- och säkerhetsbedömning. Förutsättningar för ett kvalificerat arbete är att handläggare har kunskap om våld i nära relationer, kännedom om förvaltningens riktlinjer och organisation gällande arbetet med våld i nära relation, samt kunskap om gällande lagstiftning. Handläggare behöver ha förmåga att bemöta en person i kris samt förhålla sig till motstridiga intressen och konflikter.

Handläggare behöver även vara medveten om sina egna föreställningar och värderingar kring våld för att förutsättningslöst kunna bemöta våldsutsatta personer. Om till exempel en utsatt kvinna missbrukar eller är handlingskraftig betyder det inte att våldet är mer legitimt. Genom att använda bedömningsinstrumentet FRED⁴ minskar risken att bedömningen påverkas av stereotypa föreställningar om våld i nära relation.

4.3Handledning

I ärenden där handläggare samverkar mellan enheterna kan gemensam handledning vara av vikt. Handläggare ska kunna ta upp behovet av gemensam

---

⁴ FRED⁴ – standardiserade bedömningsmetoder för socialtjänstens arbete mot våld i nära relationer. FRED⁴ består av en manual och tre instrument.

handledning samt bjuda in varandra till respektive grupps handledning. Handledaren ska ha kompetens om våld i nära relation.

4.4 Metoder

För bedömning av våld i nära relation mellan vuxna ska huvudsakligen bedömningsinstrumentet FREDA användas. Detta bedömningsinstrument kan vara ett stöd i utredningen för att få en bild av omfattningen av våldet samt för att göra en riskbedömning avseende våld. Även andra instrument kan användas vid vissa enheter.

FREDA är framtaget till stöd för socialtjänstens arbete med våldsutsatta personer för att synliggöra våldet och göra riskbedömningar för fortsatt våld. Instrumentet har tre delar:

- FREDA-kortfrågor som är ett stöd i att identifiera våld i enskilda ärenden.
- FREDA-beskrivning är ett stöd i att få en uppfattning om karaktären på det våld som förekommit eller förekommer.
- FREDA-farlighetsbedömning hjälper socialtjänsten att bedöma risken för fortsatt utsatthet och ska användas som underlag för att bedöma behovet av skydd.

4.5 Samverkan

Tyresö kommun deltar i Operation Kvinnofrid som arbetar för att samverkan mellan de myndigheter och organisationer som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor ska fungera. Den breda samverkan som finns mellan olika myndigheter och ideella organisationer är en viktig förutsättning för att våldsutsatta kvinnor och deras barn ska få hjälp och stöd genom hela vård- och rättskedjan.

I det förebyggande arbetet mot våld i nära relation är samverkan centralt. Övergripande samverkan leds av samordnaren för våld i nära relation. I samverkan deltar representanter från socialtjänsten, elevhälsovården, vårdcentralerna, psykiatri, folktandvården polisen, Brottsofferjouren, Svenska kyrkan, Tyresö tjej- och kvinnojour samt Manscentrum Östra Södertörn.

5 Våldets uttryck

Våld i nära relation förekommer i alla slags relationer oavsett ålder, kön, nationalitet, sexuell läggning eller social position och omfattar flera olika typer av våld.

Fysiskt våld - Till fysiskt våld räknas slag, örfilar, sparkar, knuffar, stryptag, bett, klösning, kvävningförsök eller användande av olika tillhyggen eller vapen. Det är vanligt att fysiskt våld riktas mot kroppsdelar som inte är synliga för omgivningen.

Hot om våld - Hot är att medvetet uttrycka att man ska skada partnern, dennes närstående eller barnen. Detta kan också utövas genom blickar, gester eller handlingar som kan uppfattas som skrämmande.

Sexuellt våld - Den utsatta kan bli utsatt för våldtäkt eller tvingas till sexuella handlingar. Den våldsutsatta kan också gå med på oönskade sexuella handlingar i ett försök att undvika ytterligare våld eller för att skydda barnen.

Psykiskt våld - Nedsättande uttalanden och kränkande tillmälen om den utsatta personens beteende eller utseende. Det kan också vara förnedring inför andra. Även våld eller hot om våld mot husdjur kan räknas till den psykiska utsattheten

Försummelse - Våldsutsatta i särskilt sårbara situationer, som till exempel personer med funktionsnedsättning eller äldre, kan utsättas för försummelse genom brist på mat, hälsovård, medicin och tillsyn samt bristande hygienskötsel.

Social utsatthet - Frihetsinskränkningar som isolering genom att bli hindrad från att träffa släkt och vänner eller att delta i sociala aktiviteter.

Materiell/ekonomisk utsatthet - När den utsatte inte själv får ha tillgång till sina pengar, vare sig inkomster eller utgifter och kan tvingas skriva under lån och skuldförbindelser. Det kan vara att lägenheten slås sönder och ägodelar förstörs.

6 Vuxna som utsätts för våld i nära relation

6.1 Faktorer att ta hänsyn till i arbetet med våld i nära relation

Våld i nära relation är oftast inte en engångshändelse. Våldet kan ske planerat och kan trappas upp och bli grövre. Därför är det viktigt att våldet upptäcks tidigt.

Det är vanligt att våld normaliseras i relationer. Detta kallas för normaliseringsprocessen. Kännetecknande är att våldsutövaren gradvis krymper den våldsutsattas livs- och handlingsutrymme. Det kan medföra att den våldsutsatta själv förminskar det våld denne blivit utsatt för och inte berättar hur våldet och kränkningarna egentligen sett ut. Det är också vanligt att den som utövar våldet minimerar och förnekar graden av våld och de konsekvenser som det har.

Anpassningen till våldet leder ofta till isolering och ett ökat beroende av förövaren. Perioder utan våld kan ge den utsatta förhoppningar om att relationen ska förbättras och att våldet ska upphöra.

Relationen mellan den utsatta och förövaren kan medföra komplicerade känslor av skuld och skam, ibland i kombination med en vilja att ge stöd till förövaren. Den utsattes anpassning kan leda till en psykologisk nedbrytningsprocess med minskad självkänsla och att den utsatta anammar förövarens verklighetsuppfattning.

Konsekvenserna av våldet varierar mellan olika individer och situationer. Förutom fysiska skador och hög risk för bestående men är psykosociala belastningsfaktorer mycket vanligt bland de som har utsatts för våld i nära relation. Depression och ångeststörningar är vanliga symtom och den våldsutsatta riskerar att drabbas av posttraumatiskt stressyndrom.

Våld i nära relation leder ofta till en vårdnadskonflikt, och den våldsutsatta väljer ibland att stanna kvar i en relation på grund av oron för att förlora kontakten med barnen eller inte kunna skydda barnen mot våld. Våld i nära relation kan öka i samband med en separation eller en dom. Att ha tillgång till barnet kan vara ett sätt för den våldsutövande föräldern att fortsätta ha kontroll över sin tidigare partner.

6.2 Allmän rådgivning och information

Insatser kring våld i nära relation är alltid frivilliga för vuxna som är utsatta. Rådgivning och information bör bland annat omfatta att motivera den våldsutsatta att göra polisanmälan. Om någon efterfrågar rådgivning och information kring våld i nära relation ska detta ses som en öppen serviceinsats och inte som myndighetsutövning och då ska inte aktualisering eller utredning göras.

6.3 Utredning

När en våldsutsatt tar kontakt med socialnämnden och ansöker om stöd ska en utredning enligt 11 kap 1 § SoL inledas. Utredningen ska ske skyndsamt och utmynna i en bedömning av behovet av insatser samt eventuellt förslag till insatser.

Det ska alltid klargöras om den vuxne har barn då en anmälan i så fall ska göras till barn- ungdomsenheten.

I ärenden där det finns barn i familjen ska konsekvenserna för barnen alltid övervägas innan beslut fattas. Övervägandet ska dokumenteras.

Utredning får bara ske med den utsattes medgivande.

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:4 5 och 6 kap) bör man i utredningen beakta behovet av akut stöd och hjälp på kort och lång sikt, våldets konsekvenser för den utsatta, den våldsutsattes nätverk, osv.

En riskbedömning för fortsatt våld ska göras och dokumenteras i utredningen. Riskbedömningar ska göras kontinuerligt vid behov, exempelvis när någon träffar en ny partner, vid dom gällande vårdnad, boende och umgänge osv.

Om uppgifter behöver hämtas in från andra myndigheter eller enskilda ska det finnas samtycke från den berörda personen. Medgivande krävs även om uppgifter ska delges andra myndigheter.

Utredningen ska också omfatta polisens bedömning av risken för fortsatt våld förutsatt att samtycke finns. Socialtjänstens säkerhetsbedömning ska delges polisen förutsatt att samtycke ges från den våldsutsatta

Det förekommer att socialtjänst och polis kommer fram till olika bedömningar vad gäller hot- och risksituation. Polisens bedömning ska alltid vägas in i socialtjänstens bedömning. Om polis lägger ned sin utredning med anledning av bristande bevisning, måste socialtjänsten ändå fortsätta sitt arbete och göra självständiga bedömningar utifrån sitt ansvarsområde.

6.4 Bemötande

Socialtjänstens verksamhet ska, enligt socialtjänstlagen (1 kap. 1 § SoL), bygga på respekt för människors självbestämmanderätt och integritet.

Ett professionellt bemötande kännetecknas av respekt för den enskilde samt ett förhållningssätt som möjliggör en öppen och förtroendefull relation.

Rädsla och känslor av skuld och skam kan göra det svårt för en våldsutsatt person att vända sig till socialtjänsten. Den drabbade kan känna sig kluven om denne samtidigt tycker synd om eller på andra sätt bryr sig om den eller dem som utövar våldet. Den nära relationen är en grundläggande omständighet att ta hänsyn till i arbetet med att ge stöd och hjälp.

En våldsutsatt person kan vara rädd för sin egen och eventuella barns säkerhet och orolig för att inte bli trodd. Självkänslan och tilltron till den egna förmågan kan vara påverkad av att personen har varit utsatt för våld och kränkningar. Det är viktigt att lyssna in den enskilde och ge tillräckligt med tid. Det är också viktigt att den våldsutsatta blir tagen på allvar när denne berättar om vad som hänt. Handläggare behöver samtidigt ha ett förhållningssätt där det framgår att våld är oacceptabelt

6.5 Insatser

Insatser beviljas med stöd av 4 kap 1§ Socialtjänstlagen. Insatser som kan ges till vuxna är råd och stöd, motiverande samtal, praktisk hjälp med intyg och liknande, kontaktperson, skyddat boende och transport.

När biståndsbedömda insatser beviljas ska en genomförandeplan upprättas där målet för insatserna och hur insatserna ska utföras framgår. Insatserna och genomförandeplanen ska följas upp

Vid bedömning av vilka insatser som ska erbjudas ska hänsyn tas till allvarlighetsgraden av våldet. En bedömning ska göras avseende risken för fortsatt våld, liksom behovet av skydd för den våldsutsatta. Denna bedömning avgör vilket stöd som ska erbjudas. I många fall vet inte den som är utsatt för våld vilka möjligheter till stöd och skydd som finns och behöver därför information om vilken hjälp som finns att få.

Ett riktmärke är att ju allvarligare våldet tagit sig uttryck desto högre risk är det för fortsatt våld och då behöver fokus på insatserna utgå från säkerhet och skydd. Dessa insatser kan kombineras med andra individuella insatser som syftar till att stärka den våldsutsatta

När den våldsutsatta även har behov av insatser från hälso- och sjukvården ska en individuell plan enligt 2 kap 7§ SoL göras tillsammans med den våldsutsatta, socialtjänsten och hälso- och sjukvården (Mall för planen finns i bilaga1).

6.6 Boende

I de fall den våldsutsatta och förövare lever tillsammans ska handläggare arbeta för att den våldsutövande partnern hålls ansvarig för sitt beteende och sina handlingar.

Våldsutövaren ska i första hand motiveras att lämna den gemensamma bostaden så att den våldsutsatta partnern och eventuella barn kan bo kvar. Ur ett barnperspektiv är det bättre att den som utövar våld lämnar hemmet än att den våldsutsatta och barnen gör det. Barnen behöver då inte ryckas upp ur sin vanliga miljö och kan gå kvar i sin förskola eller skola.

När det gäller misstänkt våld mot barn ska en särskild skyddsbedömning göras innan beslut fattas om huruvida barnet kan vara kvar i sin hemmiljö.

Den våldsutsatta kan bo kvar i den gemensamma bostaden endast under förutsättning att det inte innebär någon risk för ytterligare våld. En säkerhetsplanering bör genomföras i samråd med polisen i de fall en polisanmälan gjorts.

När det av säkerhetsskäl är nödvändigt att en utsatt person måste lämna sin ordinarie bostad ska en prövning göras av den utsattas individuella behov. Om den utsatta behöver stöd och hjälp i form av skyddat boende ska boendet ha tillräcklig bemanning och skyddsanordningar för att kunna erbjuda skydd och råd och stöd. Om det finns medföljande barn ska boendet ha personal som har kunskap om barns behov.

För att undvika att adressuppgifter till tillfälliga och skyddade boenden blir allmänt kända ska dessa uppgifter behandlas varsamt och inte spridas.

6.7 Ekonomiskt bistånd

Ekonomiskt bistånd omfattar försörjningsstöd. Ekonomiskt bistånd omfattar också livsföringen i övrigt, de behov som den utsatta kan ha för att få en skälig levnadsnivå som inte omfattas av försörjningsstöd.

Våldsutsatta kan få ekonomiskt bistånd till skyddsåtgärder som extra lås, titthål i ytterdörr och mobiltelefon till alla i hushållet. Kostnader som uppstår i samband med skyddade personuppgifter kan också beviljas bistånd till. Det kan handla om skolresor, högkostnadsskydd, bibliotekskort som oftast är kopplat till personnummer och därför inte kan användas av den utsatta.

Om den våldsutsatta är i behov av ekonomiskt bistånd i det akuta skedet så är skyddsbehovet det primära. Tillfälligt ekonomiskt bistånd kan beviljas till den utsatta och eventuella barn. Om den utsatta inte har tillgång till sitt hem kan kostnaderna för mat, och hygienartiklar sättas på en högre nivå. Om den våldsutsatta har barn och inte kan hämta barnens kläder, skolsaker och leksaker behöver en bedömning göras om barnet eller den unge är i behov av nödvändig utrustning.

Då akut ekonomiskt bistånd är aktuellt ska en prövning göras enligt riktlinjer för ekonomiskt bistånd.

Särskild hänsyn ska tas till om den utsatta har tillgång till pengar, bankkort och bankkonton i praktiken.

Vid utbetalning av ekonomiskt bistånd ska kontroll ske så det enbart är den utsatta som har tillgång till det aktuella bankkontot. Om kontot är gemensamt med förövaren ska den utsatta uppmanas att omgående skaffa eget konto samt avsluta det gemensamma kontot.

6.8 Behov av tolk

Tolk ska alltid erbjudas när det finns misstanke om utsatthet för våld i ett ärende där den utsatta inte kan svenska. I ärenden där det misstänks förekomma våld i nära relation ska anhöriga inte användas som tolkar. Tolken bör vara

auktoriserad. Det kan vara viktigt att fråga den utsatta om denne vill ha en kvinnlig eller manlig tolk samt undersöka om den tilltänka tolken känner släkten. Telefontolk kan vara det bästa alternativet.

6.9 Nyanlända personer

När socialnämnden får information om att person som är asylsökande kan vara utsatt för våld har socialnämnden enligt 2 kap 1 § SoL det övergripande ansvaret för att den våldsutsatta får hjälp. Migrationsverket har dock ansvar för att bevilja logi, dagersättning och särskilt bidrag. Om socialnämnden bedömt att det är lämpligt kan migrationsverket omplacera den våldsutsatta inom sin egen förläggningsorganisation. I dessa ärenden ska samråd ske med migrationsverket för att den våldsutsatta ska få det stöd och hjälp denne behöver.

6.10 Två årsregeln

När en person gift sig och flyttat till Sverige behöver denne vara gift i två år innan permanent uppehållstillstånd beviljas. Vid särskilda skäl kan undantag göras. Utsatthet för våld kan vara ett sådant särskilt skäl. Det är därför viktigt att noga dokumentera och genomföra utredningen sakligt då den kan användas som underlag för ett ställningstagande om den våldsutsatta ska få permanent uppehållstillstånd.

6.11 Särskilt utsatta grupper

Våld förekommer i alla slags relationer. Några grupper som bedöms särskilt utsatta är:

- ensamstående kvinnor med barn
- äldre kvinnor
- kvinnor med funktionsnedsättning
- kvinnor med missbruksproblem
- flickor/kvinnor som lever med hedersrelaterat våld och förtryck

Förhållandena kan se annorlunda ut och stödinsatserna kan behöva utformas på ett särskilt sätt för äldre personer, personer med funktionsnedsättning och personer med missbruksproblematik. I dessa fall kan det vara befogat att personal från olika enheter bedömer en våldsutsatt persons situation utifrån sina specifika kompetensområden och kanske även träffar den utsatta personen tillsammans.

Om det gäller en våldsutsatt kvinna med missbruks- och beroendeproblematik kan våldet och missbruket utredas parallellt och utmynna i en bedömning av insatser för såväl våldsutsatthet som missbruk.

Det viktiga är att insatserna samordnas och att den interna samverkan fungerar väl så att den våldsutsatta får det stöd och skydd som motiveras av våldet.

6.12 Hedersrelaterat våld

Tyresö kommun ingår i Origo, Origo är ett resurscentrum för stöd och samarbete i Stockholms mot hedersrelaterat förtryck och våld. Origo kan användas av personal för konsultation om stöd i arbetet, även utsatta och förövare kan själva ta direktkontakt med Origo.

Vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck är det viktigt att vid kartläggning av nätverket tänka på att flera familje- och släktmedlemmar kan vara delaktiga i utövandet av våldet. Hedersrelaterat våld sker i starkt patriarkala system och är centrerat kring kontroll av sexualitet och familjebildning där individers handlingar ses som symboler för släktens/kollektivets heder.

Hedersrelaterat våld och förtryck kräver särskild kompetens både när det gäller stöd till den våldsutsatta och förståelse för de sammanhang där denna typ av våld uppstår. Våldet är ofta sanktionerat av närstående och de som utövar våldet skyddas av övriga anhöriga.

En ungdom som vänder sig till socialtjänsten och berättar om förhållanden i hemmet utifrån ett hederskontext kan motsätta sig att föräldrarna kontaktas. I dessa situationer kan socialtjänsten behöva tala med den unge vid flera tillfällen och i särskilt allvarliga fall planera för hur skyddet av den unge ska utformas innan beslut om utredning fattas.

Har utredning inletts ska man avvakta med att informera vårdnadshavare tills skyddet är ordnat. Vid placering av en ungdom eller vuxen i skyddat boende i annan kommun, bör om möjligt information först hämtas in om det i den kommunen finns släktingar och/eller vänner som kan röja den nya adressen.

7 Barn och unga som utsätts för våld

7.1 Socialstyrelsens föreskrifter

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer SOSFS 2014:14, kap. 6 anges bland annat att när det kommer till socialnämndens kännedom att barn utsätts för våld av en närstående eller bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot en närstående ska nämnden utan dröjsmål inleda en utredning om barnets behov av stöd och hjälp. Nämnden ska vidare bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld.

7.2 Barnperspektiv

Det är viktigt att lyfta barnet eller den unges situation och hålla fokus på barn som lever i miljö där det förekommer våld. Barnperspektivet delas in i tre olika delar där varje del utgör en grund och fokus för förhållningssätt i barnärenden.

Barnrättsperspektivet – Detta perspektiv avser barnets rättsliga status som eget subjekt.

Barnperspektivet – Syftar till att den vuxne ska se barnet och ha det i åtanke.

Barnets perspektiv – Innebär att barnet självt blir lyssnat på och att det utifrån ålder och mognad ges möjlighet att få bidra med sina erfarenheter, synpunkter och förslag.

Att hålla kvar ett barnperspektiv kan ibland var svårt men nödvändigt i handläggningen i ärenden med barn. I Socialstyrelsens handbok *Våld* uttalas tydligt att det aldrig kan vara till barnets bästa att leva i en miljö där barnet eller den unge bevittnar eller utsätts för våld.

7.3 Faktorer att ta hänsyn till i arbetet med våld i nära relation

Barn och unga som växer upp med våld i nära relation far illa av det i någon form. Förekommer våld i nära relation mot någon i hemmet löper barnet eller ungdomen ökad risk att själv utsättas för våld. För ett barn eller ungdom kan det vara lika allvarligt att bevittna våld som att själv bli utsatt. Även om barnets eller ungdomens fysiska hälsa inte skadas så finns det stor risk att deras psykiska tillstånd och utveckling påverkas.

Starka känslor av skuld och skam är en viktig anledning till att våldet förblir osynligt, men det kan finnas flera förklaringar. Barn och ungdomar kan sakna kunskap om var det går att få hjälp och stöd. Våldet kan av barnet eller ungdomen uppfattas som normalt. Barnet kan ha en egen förståelse och förklaring till våldet, eller vara traumatiserat. Barnet kan också tro att ett avslöjande skulle kunna förvärra situationen. Barn och ungdomar kan också ha signalerat om våldet men signalerna kan ha misstolkats eller inte uppfattas.

När små barn utsätts för våld är det mest sannolika att symtomen upptäcks på barnavårdscentraler eller förskolor. Små barn signalerar till vuxna på olika sätt. Symtomen är ofta ospecifika, barnet kan uppfattas som gnälligt och rädd att förlora kroppskontakten med förälder. Barn i övre förskoleåldern kan gå tillbaka i utvecklingen och språkutvecklingen kan avstanna.

Forskning visar att få barn (cirka 12 procent) berättar på förskola eller till utomstående om de blivit utsatta för våld eller bevittnat våld. De vänder sig oftare till någon närstående. Därför är det viktigt att lyssna till andra personer som eventuellt vänder sig till socialförvaltningen om ett barn berättat att de bevittnat eller varit utsatt för våld.

För något äldre barn kan mobbning, självskadebeteende, aggression, skolkning, snatteri, extrem blyghet, missbruk m.m. vara symptom på utsatthet för våld.

Dessa symtom kan vara orsaken till att barn och ungdomar aktualiseras inom socialtjänsten genom en anmälan som i första hand inte handlar om våld.

Barn uppvisar inte alltid symtom på grund av de överlevnadsstrategier barnet tillskansat sig. Symtomen kan visa sig i ett senare skede då det är mer lugnt och stabilt i barnets hemsituation. För de flesta barn som lever i våldsutsatta familjer är våldet återkommande och innebär en upprepning av potentiellt traumatiserande händelser.

7.4 Utredning

Utredningen enligt 11 kap. 1§ SoL ska vara inriktad på barnets situation utifrån misstankar om våld, egen våldsutsatthet eller bevittnande av våld. Fokus ska vara på barnets eller den unges behov av skydd eller stöd och hur detta ska tillgodoses. Barn och ungas perspektiv ska vara väl synligt i utredningstexten. En väsentlig del av utredningsförfarandet bör bestå i att barnet får möjlighet att berätta om vad det har bevittnat och hur det upplevt våldet.

Det är viktigt att noggrant dokumentera vad barnet har sagt och vara lyhörd för och observera signaler från barn som är lojala med våldsutövaren. Barn som inte berättar något trots omfattande eller allvarlig kännedom om våld är ett observandum för att barnet vågar eller inte har tillåtelse att berätta om våldet. Det är en viktig aspekt vid bedömning av såväl barnets behov som föräldraförmågan hos den som utövar våldet.

Utredningen ska ske enligt utredningsstrukturen Barns Behov I Centrum (BBIC) samt socialnämndens riktlinjer för handläggning av ärenden gällande barn- och ungdomsvård.

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:4 5 och 6 kap) bör man i utredningen beakta behovet av akut stöd och hjälp på kort och lång sikt, våldets konsekvenser för den utsatta, den våldsutsattas nätverk, osv.

Det ska även göras en bedömning av om någon åtgärd behöver vidtas i fråga om vårdnad, umgänge, förmynderskap eller målsägandebiträde enligt 5 kap. 2 § Socialtjänstförordningen., SoF (2001:937). I så fall ska nämnden göra en framställning eller ansökan om det hos den domstol till vilken ärendet hör. Detsamma gäller om nämnden bedömer att ett barn är i behov av målsägandebiträde.

Det ska finnas rutiner avseende risk- och säkerhetsbedömningar och polisanmälan.

7.5 Bemötande

Barn i utsatta situationer kan ha en oförmåga eller en rädsla för att svara på frågor om sin situation och sina upplevelser. Barnet eller den unge behöver tryggas i hur informationen som framkommit ska presenteras för föräldrarna. Barnet eller den unge kan ha tidigare negativa erfarenheter av att ha berättat om våld. Barnet ska göras delaktigt och det är viktigt att lyssna in barnet.

Vid samtal om våld i nära relationer med barn, eller unga, ska handläggare beakta konsekvenserna av stark stress och trauma, vilket innebär att handläggare behöver lägga vikt vid:

- tydlighet kring handläggarens uppdrag, ansvar och roll
- flexibilitet angående hur, var och när möten kan äga rum
- att förmedla att barnets eller den unges berättelse har betydelse
- att avnormalisera våldet

7.6 Insatser

Socialförvaltningen ska erbjuda stöd och skydd till barn och ungdomar som utsatts för våld i en nära relation. Insatserna ska utformas utifrån barnets eller den unges behov.

Vid allvarligt våld ska insatserna i första hand planeras utifrån barnets skyddsbehov. Det kan innebära att barnet eller den unge behöver placeras i annat boende med eller utan en vårdnadshavare. Placeringen kan ske med samtycke enligt Socialtjänstlagen eller med stöd av Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. Bedömningen av vilka insatser som behövs ska ta hänsyn till föräldrarnas förmåga och vilja att barnet skydda barnet.

När biståndsbedömda insatser beviljas ska en genomförandeplan upprättas där målet för insatserna och hur insatserna ska utföras framgår. Insatserna och genomförandeplanen ska följas upp

Socialtjänsten bör även erbjuda och motivera barnets föräldrar och andra närstående att ta emot råd, stöd eller behandling utifrån barnets behov. Det kan finnas personer av betydelse i barnets nätverk som kan utgöra en resurs för att stötta barnet. Personer i nätverket kan behöva råd och stöd för att kunna göra detta på ett sätt som är bra för barnet.

Barn som har utvecklat en egen problematik med svåra symtom kan behöva remitteras och behandlas av personal som har kompetens inom klinisk barnpsykiatri. Det kan också behövas för barn med olika typer av funktionsnedsättningar, då det kan vara svårt att veta vilka svårigheter är kopplade till funktionshindret och vilka som är en konsekvens av våldet.

7.7 Barn på skyddat boende

Om det är aktuellt med skyddat boende för en vårdnadshavare så ska det göras en samlad bedömning utifrån barnets behov och vårdnadshavarens förutsättningar att skydda och ta hand om barnet.

Om det är en av föräldrarna som är utövare av våldet ska förövaren utifrån säkerhetsaspekter inte ha information om de utsattas vistelseadress. Eventuellt umgänge mellan den andre vårdnadshavaren och barnet ska ske på en plats som är säker för barnet.

7.8 Insatser när vårdnadshavare inte är överens

Barn har under vissa omständigheter möjlighet att få tillgång till insatser när vårdnadshavarna inte är överens. Socialnämnden kan enligt 6 kap. 13 a § Föräldrabalken,(FB), besluta att åtgärder vidtas även om den ene vårdnadshavaren inte samtycker och om det krävs med hänsyn till barnets bästa och åtgärden gäller:

- psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)
- behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § SoL
- att utse av en kontaktperson eller en kontaktfamilj enligt 3 kap. 6 b § första stycket SoL
- en insats enligt 9 § 4, 5 eller 6 enligt Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS (1993:387)

7.9 Våld som bakgrund till vårdnadskonflikt

När det förekommit våld i nära relation kan det vid separation bli svåra konflikter mellan vårdnadshavare i frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Det leder ofta till en vårdnadskonflikt som avgörs i domstol. En vårdnadsutredning begärs av tingsrätten och genomförs av familjerätten i kommunen.

Enligt 5 kap 3 § SoL, och 6 kap 18 § FB framgår att kommunen ska sörja för att föräldrar genom samarbetsamtal kan få hjälp att nå enighet i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Tingsrätten kan vid vårdnadstvister uppdra åt socialnämnden att anordna sådana samtal i barnets intresse.

Undantag från krav på samarbetsamtal kan göras om det har förekommit våld inom relationen. Samtalsledaren bör i sådana fall överväga om det är lämpligt att påbörja samarbetsamtal. Socialnämnden kan då underrätta domstolen om att förutsättningar för samarbetsamtal saknas. Redan inledda samtal kan behöva avbrytas om handläggare vid familjerätten bedömer att den ena förälderns enda syfte med att delta är att komma i kontakt med eller kontrollera den andra (SOSFS 2012:4).

8 Insatser till våldsutövare

8.1 Bemötande

En person som misstänks utöva våld mot någon närstående ska få ett korrekt bemötande och behandlas med respekt mot sin person om denne söker hjälp av socialförvaltningen. Om en vuxen ansöker om stöd för att denne utövar våld och har barn ska en orosanmälan göras till barn- och ungdomsenheten.

Vid varje enskilt tillfälle är det viktigt att göra en avvägning om den sökande ska informeras om att en orosanmälan görs. Avvägningen görs utifrån den information som kommit fram om våldets allvarlighetsgrad och om barnet eller den unge kan vara i behov av skydd. Mottagningsgruppen för barn och unga kan konsulteras om det är oklart.

Det är viktigt att stötta våldsutövare att ta emot hjälp och hitta strategier och överenskommelser kring hur våldsutövaren ska agera för att inte utsätta någon för våld.

8.2 Insatser

Socialtjänstlagen är inte lika tydlig när det gäller ansvar för våldsutövare som för våldsutsatta personer. Den som utövar våld mot närstående har dock rätt att få stöd och hjälp för att förändra sitt beteende. Av Socialstyrelsens allmänna råd framgår att socialnämnden bör med utgångspunkt i barnets behov kunna erbjuda insatser dels till våldsutövande föräldrar, dels till andra våldsutövande vuxna som bor tillsammans med barn.

Insatserna bör syfta till att våldet upphör och att våldsutövaren får en ökad förståelse för hur våld påverkar barn. De bör genomföras med beaktande av barnets behov av trygghet och säkerhet.

Utövare av våld i nära relation kan erbjudas råd och stöd eller motiverande samtal. Våldsutövare som är föräldrar kan få stöd via resursenheten.

Män som utövar våld kan också vända sig till Manscentrum Östra Södertörn.

9 Skydd och säkerhet

Det är viktigt att det finns beredskap i Tyresö kommun att möta vuxna och barn som lever med olika former av skyddade personuppgifter. Det behöver finnas ett säkerhetstänkande på enheterna både kring hanteringen av handlingar för att sekretessbelagda uppgifter inte ska röjas men också kring hur ärendet ska hanteras och vilka på enheterna som ska ha insyn i ärendet. När det finns behov ska handläggare samverka med polis och skattemyndigheten i dessa frågor.

Det är viktigt att tala med den enskilde om hur och var möten kan äga rum om det inkommer ett ärende där en förälder och barn har sekretessmarkering eller

annat skydd. Det är också viktigt att motringa om det inkommer en förfrågan om en sekretesskyddad person.

9.1 Hantering av akter och skyddade personuppgifter

När en risk- och säkerhetsbedömning gjorts och det framkommit att det föreligger allvarligt hot om våld, eller att våldet har varit av så allvarlig art att den utsatta och dennes eventuella barn är i behov av skydd ska personakter och personuppgifter hanteras enligt särskild rutin. Akter ska hanteras på så att endast vissa chefer och utsedda handläggare ska ha tillgång till dem.

9.2 Sekretessmarkering

Sekretessmarkering är en varningssignal som sätts in i folkbokföringsregistret. I dagligt tal benämns detta för ”skyddad adress”. Skatteverket är den myndighet som beviljar sekretessmarkering i folkbokföringsregistret. En del personer som söker stöd hos socialtjänsten på grund av att de har utsatts för våld kan vara i behov av sekretess i form av skyddade personuppgifter. Handläggare i socialtjänsten kan bistå med intyg till Skatteverket. Beslut gäller ett år i taget.

9.3 Kvarskrivning

Vid allvarliga förhållanden kan det till Tyresö komma vuxna och barn som i samband med flytt till kommunen har så kallad kvarskrivning på den gamla orten, ofta i kombination med sekretessmarkering. Kvarskrivning innebär att vistelseadressen där den utsatte befinner sig är hemlig. Kvarskrivning kan endast beviljas den som är utsatt för allvarliga hot eller förföljelse. Vid kvarskrivning är det svårt att spåra personen och i folkbokföringsregistret är den våldsutsatta och eventuella barn registrerade och skrivna på församlingen i tidigare hemkommun. Det är viktigt att hantera den våldsutsattas adress och personuppgifter utifrån den beslutade rutiner för att minimera risken för att röja vart personen befinner sig. Kvarskrivning gäller under tre år.

9.4 Fingerade personuppgifter

I särskilda fall kan en våldsutsatt person och dennes barn få byta identitet genom att använda andra personuppgifter än verkliga. Stockholms Tingsrätt fattar beslut om fingerade personuppgifter. Medgivande kan inte lämnas om tillräckligt skydd ges vid kvarskrivning och sekretessmarkering.

Rikspolisstyrelsen är den som ansöker hos Tingsrätten. De med fingerade personuppgifter måste helt bryta med sin släkt och vänner. Polisen ansvarar för skyddet av dessa personer.

9.5 Utredningar när någon av föräldrarna har skyddade personuppgifter

9.5.1 Vårdnads-boende-och umgängesutredningar

En förälder som har skyddade personuppgifter kan vid tvist i domstol göra en ”foruminvändning”, för var målet ska handläggas för att ärendet inte ska handläggas i den domstol som har den egna hemvisten som upptagningsområde. Oftast handläggs sådana ärenden i Stockholms Tingsrätt. Det är rätten som fastställer hur en utredning ska bedrivas och har möjlighet att vända sig till socialnämnden för att samråda var utredningen ska genomföras.

9.5.2 Barnavårdsutredning

Det är inte belyst i lagstiftningen var en barnavårdsutredningen ska göras om en förälder har skyddade personuppgifter då gemensam vårdnad föreligger. Om en förälder och ett barn är kvarskrivna i annan kommun kan det vara lämpligast att genomföra utredningen där. Det är inte lämpligt med gemensam vårdnad vid dessa situationer och socialnämnden behöver ta ställning till att göra en framställan om att överflytta vårdnaden enligt 5 kap 2 § SoF.

9.6 Sekretessbeläggning av barns eller ungas vistelseadress

Det kan vara nödvändigt att fatta beslut om att sekretessbelägga uppgift om barnets vistelseadress i de fall en vårdnadshavare placerats och tillsammans med barnet och den andre vårdnadshavaren vill veta vart barnet eller den unge är. Se 12 kap. 3 § första stycket 1, Offentlighets och sekretesslagen (OSL).

9.7 Posthantering

I ärenden där det förekommer allvarligt våld och våldsutsatta och eventuella barn är placerade på skyddat boende ska rutinerna för posthantering följas. Post eller brev från socialkontoret ska aldrig sändas till hemadressen. Den utsatte ska uppmanas att skaffa en poste restante adress, box eller hitta en annan lösning för att få tillgång till sin post. Posten ska inte läggas i den vanliga utgående posthögen utan säkerhetsrutiner ska följas. Då våldsutsatta har sekretessmarkering eller kvarskrivning via skattemyndigheten hanteras postfrågan via skattemyndigheten.

9.8 Besök på förvaltningen

I ärenden med våld ska besöken ske på trygg plats. Om den våldsutsatta är orolig för att träffa handläggare i kommunens lokaler ska annan plats väljas som är tryggare. I vissa våldsärenden behöver handläggare ha ett säkerhetstänkande utöver det vanliga kring våldsutsatta och eventuella barn.

9.9 Samverkan vid akut skyddsbehov

När det står klart att ett ärende är akut har handläggaren som gjort bedömningen, oavsett arbetsplats, ett ansvar för att den utsatta får hjälp och att rätt enhet blir kontaktad.

Tjänstgörande chef ska informeras, för att tillsammans med handläggaren göra en risk- och säkerhetsplanering. Beslut ska också tas om hur den akuta handläggningsprocessen ska genomföras så att den enskilde får det skydd och det stöd den är i behov av.

Vid misstanke om att barn utsätts för våld ska en bedömning göras när och hur vårdnadshavarna till barnet ska kontaktas och delges informationen. En bedömning av allvarlighetsgraden av våld ska alltid göras samt en skydds- och säkerhetsbedömning för barnet eller den unge.

Om det föreligger dom avseende växelvis boende och umgänge har socialnämnden ansvaret för skydd för barnet eller den unge. Handläggare ska då uppmana våldsutövaren att inte träffa barnet innan skyddsbehovet är klarlagt. En framkomlig väg kan vara att motivera den misstänkte våldsutövaren att inte träffa barnet under utredningstiden.

9.10 Rättsväsendet

Om den våldsutsatta har gjort en polisanmälan har denna oftast rätt till ett målsägandebiträde som kan vara till stöd och hjälp under både förundersökning och rättegång. Åklagaren kan besluta om kontaktförbud (tidigare kallat besöksförbud), vilket innebär förbud för den person som utövar våld att söka upp eller ta kontakt med den våldsutsatta. Kontaktförbudet kan också gälla förbud att vistas i närheten av bostaden eller arbetsplatsen. Exempel på andra skyddsåtgärder är personskydd, trygghetstelefon och brottsofferstöd.